

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Алтын Абдыкадыровна Капалованын кызыкчылыгын көздөгөн Тилек кызы Эльвира менен Айнура Мусаевна Осмоналиеванын кайрылуусуна байланыштуу «атасынын ысымы атасынын аты болот» деген сөздөр менен баяндалган Кыргыз Республикасынын Үйбүлө кодексинин 63-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун, «Атасынын атын өзгөртүү атасынын, асыроочунун, өгөй атасынын же чоң атасынын жана таятасынын аттары боюнча жүзөгө ашырылат» деген сөздөр менен баяндалган “Жарандык абалдын актылары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын ченемдик жобосунун, 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Конституциялык соттун 2023-жылдын 30-июнундагы Чечимин кайра кароо тууралуу

Ч Е Ч И М И

2023-жылдын 09-ноябры

Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – Э.Ж.Осконбаев, судьялар Ч.А.Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч.Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А.Шаршеналиевдин курамында, катчы А.Т. Таалайбековдун катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1-бөлүгүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 38, 45, 52¹-беренелерин, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2022-жылдын 18-февралындагы №02-П токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентинин 11¹-главасын жетекчиликке алып, Алтын Абдыкадыровна Капалованын кызыкчылыгын көздөгөн Тилек кызы Эльвира менен Айнура Мусаевна Осмоналиеванын кайрылуусуна байланыштуу «атасынын ысымы атасынын аты болот» деген сөздөр менен баяндалган Кыргыз Республикасынын Үйбүлө кодексинин 63-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун, «Атасынын атын өзгөртүү атасынын, асыроочунун, өгөй атасынын же чоң атасынын жана таятасынын аттары боюнча жүзөгө ашырылат» деген сөздөр менен баяндалган «Жарандык абалдын актылары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын ченемдик жобосунун, 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Конституциялык соттун 2023-жылдын 30-июнундагы Чечимин кайра кароо тууралуу ишти жазуу жүзүндөгү жол-жобосу боюнча карап чыкты.

Аталган ишти кайра кароого Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун төрагасы Эмиль Жолдошевич Осмонбаевдин сунуштамасы себеп болду.

Чечимди кайра кароо жөнүндө сунуштаманы карап чыгып, судья-баяндамачы К.А. Дуйшеевдин маалыматын угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

2023-жылдын 30-июнунда Кыргыз Республикасынын Конституциялык

соту Кыргыз Республикасынын Үйбүлө кодексинин 63-беренесинин 2-бөлүгүнүн айрым ченемдик жоболорунун жана «Жарандык абалдын актылары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти карап чыгып, талашылган ченемдер Конституцияга карама-каршы келбейт деп тааныган. Ошону менен бирге Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине аракетке жөндөмдүү жаранга атасынын аты менен энесинин атынын ортосунда тандоо укугун берүүгө багытталган колдонуудагы укуктук жөнгө салууларга өзгөртүүлөрдү киргизүү тапшырылган.

Чечимден көрүнүп тургандай, калыптанып калган коомдук мамилелер менен төп келбеген, бирок ага карата өзгөчө мамилени жана юридикалык жактан чечилүүгө муктаж болгон өзгөчө турмуштук кырдаалдарды чечүүчү мыйзамдык чараларды кабыл алууну талап кылган адаттан тыш учурларда энесинин атын берүү мүмкүнчүлүгү болжолдонгон.

Кеп турмуштук трагедияларды башынан өткөргөн жана психологиялык же дене боюнун травмасын алган, же сот актысы менен тастыкталган, алардын жашоосундагы атасынын ролуна байланыштуу башка терс турмуштук тажрыйбасы бар, ушул себептен улам өзүнүн толук ысымынын элементи катары эркектин атын кабыл албаган адамдардын укугу жөнүндө болгон, бул учурда мындай укукту алар толук аракетке жөндөмдүүлүккө, башкача айтканда 18 жашка чыкканда гана берүү болжолдонгон.

Чечимде ошондой эле мындай укуктук жөнгө салуунун киргизилиши калктын өзгөчө жана анча көп эмес бөлүгүнө гана тиешеси болушу мүмкүн экендигине карабастан, мыйзамдар жарандардын бул категориясына өздөрүнүн көз карашына жана ынанымдарына ылайык мындай мүмкүнчүлүктү берүүчү укуктук жоболорду камтышы керек, бул Конституция менен кепилденген инсандын эркиндигинин даражасынын көрсөткүчү болуп саналат деп белгиленген.

Ошол эле учурда Конституциялык соттун кабыл алынган Чечиминде

Кыргызстан СССРдин курамында турган мезгилде киргизилген жана өз атын, фамилиясын жана атасынын атын камтыган ысым коюунун модели (биринчи акт алгачкы жолу Кыргыз ССРинде 1958-жылы катталган) жөнүндө гана сөз болгон. Мында, Конституциялык сот кыргыздын улуттук каада-салты боюнча («уулу, кызы, тегин» көрсөтүү менен) ат коюунун тартибин караган эмес, бул туурасында Чечимдин өзүндө белгиленген.

Бирок, соттун мындай позициясы калктын басымдуу бөлүгү тарабынан матроним институтун жалпысынан кыргыз элинин адеп-ахлактык принциптерине, баалуулуктарына жана салттарына шек келтирген терс көрүнүш катары кабыл алынгандыгына байланыштуу коомдо чоң резонанс жараткан.

Түзүлгөн жагдайларды эске алып, Конституциялык соттун төрагасы Э.Ж. Осмонбаев 2023-жылдын 11-октябрында Конституциялык соттун кароосуна 2023-жылдын 30-июнундагы Чечимин матроним институтун киргизүү бөлүгүн кайра кароо жөнүндө сунуштамасын киргизген.

Аталган сунуштамада Конституциялык сот, Конституциянын ченемдеринин конституциялык-укуктук маанисин аныктоо жана аларды түшүнүүдөгү аныксыздык маселелерин чечүү менен укуктук мейкиндиктин биримдигин калыптандырат, муну менен жеке жана коомдук кызыкчылыктардын ортосундагы акылга сыярлык тең салмактуулукту колдоону камтыган укуктук мамилелердин туруктуулугун камсыздайт деп белгиленген.

Ошондой эле, укуктук моделди трансформациялоону жана орун алган социалдык баалуулуктар системасына интеграциялоону талап кылган жаңы укуктук жоболордун жашоо-турмушта колдонулушу, Конституциялык сот тарабынан чечим чыгарууда коомдук аң-сезимде басымдуулук кылган социалдык реалдуулуктун, этикалык жана моралдык доминанттын бардык жактары канчалык деңгээлде эске алынгандыгынан, бул өзгөрүүлөргө олуттуу укуктук муктаждыктын болушунан жана коомдун аларды адекваттуу кабыл алууга даярдыгынан көз каранды экендиги белгиленген.

Конституциялык сот тарабынан аталган Чечим кабыл алынгандан кийин кырдаалдын өнүгүшү коомдун социалдык реалдуулуктун жогорку тартибинин сунушталып жаткан өзгөртүүлөрүнө өтө терс мамилеси жөнүндө айгинелейт жана коомдун негиздерине туура келбейт, бул Конституциялык соттун беделине жана коомдун конституциялык сот адилеттигине болгон ишеним даражасына шек келтирет.

Ушуга байланыштуу Конституциялык сот аталган Чечимди кайра кароо жөнүндө сунуштаманы карап чыгып, төмөнкүдөй тыянакка келди.

1. Конституциялык ченемдер системалуу биримдикти түзүп, ар бир адам үчүн биринчи даражадагы мааниге ээ болгон баалуулук багыттары катары кызмат кылат жана бүткүл укуктук системанын негизин түзөт. Алар коомдун улуттук, тарыхый, саясий жана маданий шарттарынан, анын ичинде коомдун өнүгүүсүнүн белгилүү бир мезгилинде орун алган негизги баалуулуктарынан келип чыгат.

Баалуулуктардын иерархиясы аң-сезимден башат алат жана калыптанат, андан соң мыйзамда бекитилет, андан кийин гана укуктук жүрүм-турумда ишке ашат. Позитивдүү укук менен өз ара аракеттенүү процессинде ал укуктун өзүнө да, ошондой эле адеп-ахлактык ченемдер, баалуулуктар, идеалдар жана каада-салт түрүндө чагылдырылган социалдык реалдуулуктун башка өз ара байланышкан элементтерине да таасирин тийгизет.

Ушуга байланыштуу, укуктук мамилелердин бардык катышуучуларынын кызыкчылыктарын канааттандыруу жана алардын жаңы мыйзамдык идеяларды четке кагуусуна жол бербөө максатында ченем жаратуу ишин гана эмес, конституциялык сот адилеттигин да камтыган мыйзам чыгаруу ишинин механизми коомдук укуктук аң-сезимде өкүм сүргөн социалдык реалдуулукту эске алышы керек.

2. Жеке мүлктүк эмес укуктар, анын ичинде ага кирүүчү ысымга болгон укук, адамдын инсандыгы менен тыгыз байланышта болгон жана материалдык көрүнүшкө ээ болбогон, кандай болбосун башка адамдарга өткөрүлүп берилгис жана ажыратылгыс жана мыйзам тарабынан белгиленген тартипте

корголуучу абсолюттук жарандык укукту билдирет.

Башкача айтканда, укуктук категория катары жеке мүлктүк эмес укуктар инсандын субъективдүү укуктарынын бир түрү болуп саналат жана адамдын мамлекетке тиешелүүлүгү менен байланышпайт. Бул укукка ээ болуу жеке адамдын материалдык эмес бакубаттыкты пайдалануудагы таламдарын мамлекет тарабынан коргоону, анын кол тийбестигин жана корголушун болжолдойт. Андыктан, мамлекет тарабынан камсыз кылынган тиешелүү мүлктүк эмес кызыкчылыкты канааттандыруу сыяктуу материалдык эмес бакубаттыктын өзү инсан үчүн баалуулукту билдирет.

Бул мааниден алганда, жарандын ысымга болгон укугуна, эгерде мыйзамдан же улуттук каада-салттан башкасы келип чыкпаса, фамилиясын жана ысымдын өзүн камтуучу өз атынан укуктарга жана милдеттерге ээ болуу жана жүзөгө ашыруу кирет. Жарандын аты-жөнү анын дене бойлук жана моралдык сапаттарына карабастан, аны жарандык укуктун субъектиси жана жарандык укуктардын жана милдеттердин ээси катары мүнөздөйт.

Бул аспекттен алганда, ысымга болгон укук инсанды индивидуалдаштыруу жана социалдаштыруу үчүн зарыл болгон укуктук институт катары Конституцияда кепилденген башка бардык укуктар менен эркиндиктердин ишке ашуусуна өбөлгө түзөт.

Жогоруда баяндалгандар иш жүзүндө ысымга болгон укук жеке мүлктүк эмес укуктун категориясы катары, анын ичинде өзүнүн аты, фамилиясы жана атасынын аты инсандын маанилүү жана ажырагыс компоненти экендигин билдирет, ал жеке иденттүүлүктү чагылдырат, бирок мейли ал мүлктүк же мүлктүк эмес болсун, бар болгон бакубаттыктарга же укуктарга жана эркиндиктерге объективдүү түрдө таасир көрсөтпөйт жана конституциялык укуктар менен эркиндиктердин ишке ашыруу даражасына таасир этпейт.

Жогоруда айтылгандарды эске алып, ошондой эле матроним институтун киргизүү коомдун басымдуу бөлүгү тарабынан терс өңүттө кабылданган, алдын ала көрө билүү мүмкүн болбогон жагдай түзүлгөн реалдуулукту көңүлгө алуу менен кабыл алынган Чечимде баяндалган жыйынтыктарга шек

келтирбестен, мамлекеттик институттардын коомдук укуктук жана жеке укуктук кызыкчылыктарды коргоо боюнча укук коргоо ишинин тең салмактуулук принцибин сактоо максатында Конституциялык сот каралып жаткан Чечимге өзгөртүүлөрдү киргизүү зарылдыгы жөнүндө тыянакка келди.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52, 52¹ жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 30-июнундагы Чечиминин жүйөлөштүрүү бөлүгүнүн 6-пункту жана резолютивдик бөлүгүнүн 2-пункту алынып салынсын.

2. Бул өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө чечим акыркы болуп саналат жана даттанылууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Бул чечим мамлекеттик органдардын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ